

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ КОМПЛЕМЕНТАРНОСТІ

©2021 РИБАК Г. І.

УДК 338.2
JEL Classification: O33

Рибак Г. І.

Інноваційний розвиток в умовах комплементарності

У роботі було досліджено особливості інноваційного розвитку у взаємодії економічної та соціальної складових зовнішнього і внутрішнього середовища, на основі комплементарного підходу, зокрема взаємозв'язок економічної ефективності та соціальної справедливості, визначено їх негативний та позитивний вплив на якість життя населення, соціально-економічний розвиток можливостей. Для комплементарного розвитку важливу роль у реформуванні усіх сфер суспільного життя, демократизації українського суспільства, інтеграції України в європейський політичний та правовий простір відіграє ідея справедливості, що за сучасних умов є важливим чинником досягнення європейського рівня життя, забезпечення соціально-економічних прав людини та громадянина. Актуальними дослідження комплементарності стають на сучасному етапі розвитку світової економіки, коли ринкова ситуація характеризується досить високими темпами трансформації і головним конкурентним фактором стають інновації. Автором було розглянуто виникнення поняття комплементарності в наукових працях різноманітної направленості, зокрема, концепція інституційної комплементарності, а також було висвітлено особливості компенсаторної та доповнючої комплементарності. Беззастережне слідування світовим прикладам без урахування стану реальних соціально-економічних та інституційних структур певної держави не дасть позитивного результату від проведених реформ і впроваджених інновацій через відсутність комплементарних зв'язків. Тому було досліджено умови виникнення нових інституційних зрушень, вплив «соціальних ліфтів» на соціальний розвиток у довгостроковій перспективі. Наявність складних нерозв'язаних проблем у розвитку нашої держави актуалізує дослідження комплементарного контексту інноваційного розвитку, спрямованого на переосмислення ролі соціальної справедливості у вирішенні основних економічних завдань. Бо за комплементарного підходу економічна система зможе нарощувати властивості адаптивності, наступності, розвиваючи механізми самозбереження та набудує планомірний інноваційний розвиток з мультиплікативним ефектом.

Ключові слова: інноваційний розвиток, комплементарність, інституційна комплементарність, компенсаторна комплементарність, економічна ефективність, соціальна справедливість, внутрішнє і зовнішнє середовище, соціальні ліфти.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-2-181-186>

Бібл.: 10.

Рибак Ганна Іванівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: rybakai@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4006-4557>

UDC 338.2
JEL Classification: O33

Rybak H. I. Innovative Development in the Context of Complementarity

The peculiarities of innovative development in the interaction of economic and social components of the external and internal environment are studied on the basis of a complementary approach, namely the relationship between economic efficiency and social justice, their negative and positive impact on the quality of life and socio-economic development opportunities. As for complementary development, the idea of justice, which currently is an important factor in achieving European living standards and guaranteeing social-economic rights of a person and citizen, plays an important role in reforming all the spheres of public life, democratization of Ukrainian society, and providing Ukraine's integration into the European political and legal space. Complementarity research is becoming relevant at the present stage of global economic development, when the market situation is characterized by a fairly high rate of transformation, and innovation becomes the main competitive factor. The author considers the emergence of the complementarity concept in research works made in various areas (e.g., the concept of institutional complementarity), and also highlights the features of compensatory and supplemental complementarity. Unconditional following global examples without taking into account the state of real socio-economic and institutional structures in a certain state will not give a favourable result from implementing reforms and introducing innovations due to the lack of complementary connections. Therefore, the conditions for the emergence of new institutional changes and the impact of «social elevators» on social development in the long run are analyzed. The presence of complex unresolved problems in the development of our state actualizes the study of the complementary context of innovative development, aimed at rethinking the role of social justice in solving major economic problems. Due to a complementary approach, the economic system will be able to increase such features as adaptability and continuity by developing mechanisms of self-preservation, and will acquire systematic innovative development with a ripple effect.

Keywords: complementarity, economic efficiency, innovative development, internal and external environment, institutional complementarity, social elevators, social justice, supplemental complementarity.

Bibl.: 10.

Rybak Hanna I. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Economic Theory and International Economy, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Marshala Bazhanova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: rybakai@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4006-4557>

Вступ. Проблеми економічного розвитку набувають особливого значення в періоди корінних змін у характері і спрямованості взаємовідносин суб'єктів світового ринку. Для європейських держав і країн посткризового періоду, як Україна, важливого значення набуває комплементарний розвиток економічних та соціальних інститутів. Для комплементарного розвитку важливу роль у реформуванні усіх сфер суспільного життя, демократизації українського суспільства, інтеграції України у європейський політичний та правовий простір відіграє ідея справедливості, що за сучасних умов є важливим чинником досягнення європейського рівня життя, забезпечення соціально-економічних прав людини й громадянина.

Використання інноваційних технологій у управлінні соціально-економічними системами дозволяє в сучасних умовах виграти в конкурентній боротьбі. Інноваційні технології стимулюють розвиток освітніх інститутів і постачають економіку високоосвітченими і кваліфікованими кадрами, забезпечують створення робочих місць всередині країни і зростання внутрішнього попиту, підтримують стабільний і високий курс національної валюти і добробут населення, орієнтують на розвиток таких видів економічної діяльності, що мають високу додану вартість продукції, що виробляється. Сучасна глобалізована економіка за своєю природою відрізняється високою сприйнятливістю до інновацій. Однак кожна національна економіка не має автоматичного вирішення всіх проблем в інноваційній сфері. Для того щоб ринкові механізми зіграли свою стимулюючу роль у створенні і освоєнні інновацій, вони повинні бути доповнені активною державною політикою, що потребує відповідних методик й інструментарію з розвитку інноваційної діяльності соціально-економічних систем на комплементарній основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробка технологічного підходу об'єктивно вимагає критичного осмислення існуючих раніше і необхідність розробки нових теоретичних і прикладних методів аналізу, прогнозу і регулювання процесів, що відбуваються в Україні, і консолідації зусиль держави, бізнесу і освітніх установ, в умовах становлення і розвитку ринкових відносин і економічного зростання. Поняття інноваційного та комплементарного розвитку були розглянуті в роботах таких вітчизняних і закордонних авторів, як: Бородіна О. С. [1], Бочарова Ю. Г. [2], Липов В. В. [3], Яременко О. А. [5], Макаренко О. В. [4], Візер Ф. [10], Менгер К. [9] та ін.

Але багато важливих питань з проблеми інноваційного розвитку та необхідності інституційної перебудови, яка б забезпечувала економічний розвиток та належну якість життя населення, залишаються дискусійними у зв'язку з широтою і багатогранністю цієї проблеми. Сьогодні дослідники різних шкіл та напрямів економічної науки, а також політичні діячі, управлінці і профспілкові лідери, у ході пристосування господарчих систем до умов глобальної нестабільності, багато уваги приділяють суперечностям інноваційного розвитку щодо взаємного узгодження критеріїв ефективності з економічного боку та справедливості з соціального боку, що не дає комплементарного ефекту.

Метою цієї статті є дослідження особливостей інноваційного розвитку в умовах комплементарного розвитку

зовнішнього і внутрішнього середовища економічної та соціальної складових.

Виклад основних матеріалів дослідження. Етимологія терміна «комплементарність» походить від латинської – комплемент – доповнення. Виходячи з цього змісту поняття комплементарності надає можливість відображати найрізноманітніші сторони життя соціальної політики, культури, людини.

Вперше принцип комплементарності або доповнюваності був сформульований та запропонований лауреатом Нобелівської премії, датським фізиком Нільсом Бором у рамках так званої Копенгагенської інтерпретації, яка давала нове визначення фізико-філософських принципів квантової механіки.

Відповідно до його вдосконаленого визначення принцип комплементарності означає використання для опису явищ поєднання декількох понять, які в традиційному розумінні є взаємовиключними, однак за умов поєднання даватимуть найбільш повну якісну характеристику явища [1, с. 49].

В економічній науці термін «комплементарність» одним з перших став використовувати К. Менгер (австрійська школа економіки) [9].

У своїй фундаментальній праці «Підстави політичної економії» Менгер ділить економічні блага на порядки й обґрунтовує принцип комплементарності (доповнюваності) виробничих благ, безпосереднє задоволення потреб людини забезпечується розпорядженням благом першого порядку, а блага вищого порядку виступають як засоби виробництва для благ нижчого порядку. Ці ідеї розвивав Ф. Візер в «Теорії суспільного господарства». «Засоби виробництва є комплементарними і жоден з них – ні капітал, ні земля, ні праця – не створюють доходу, коли застосовуються відокремлено один від одного» [10].

Більш широкого застосування комплементарність набуває у вченнях інституціоналістів в 90-х роках двадцятого століття. Швидка зміна економічних систем на ринковий механізм супроводжується так званими «інституційними пастками», через нездатність ринкових інститутів існувати відокремлено.

На початку нового тисячоліття була сформована концепція інституційної комплементарності, що акцентує увагу на взаємозв'язку, взаємообумовленості та взаємодоповнюваності господарських систем. «Інституційна комплементарність – це взаємозв'язок окремих інститутів та їх груп у рамках інституціональної системи, що забезпечує її функціонування як єдиного комплексу» [3, с. 51]. В. Липов розглядає інституційну комплементарність як такий стан взаємозв'язку інститутів, за якого внаслідок взаємодії зростає їх ефективність [3, с. 53].

У цілому феномен комплементарності описувався багатьма фахівцями різної професійної направленості – політологічної, соціологічної, економічної. В результаті як методологічна форма вона розбиралася на окремі, мало пов'язані один з одним деталі, і її значущість для сучасного інноваційного розвитку втрачалася.

Актуальними дослідження комплементарності стають на сучасному етапі розвитку світової економіки, коли ринкова ситуація характеризується досить високими тем-

пами трансформації, і головним конкурентним фактором стають інновації.

Динамічна стійкість соціально-економічної системи пов'язана з її здатністю зберігати свої основні функціональні параметри, розвиватися і змінюватися відповідно до змін зовнішнього середовища і відновлювати усталені параметри при істотних змінах екзо- та ендогенних чинників. При цьому завжди існує деякий критичний для системи поріг зміни цих факторів, коли відбувається втрата стійкості. Інноваційний розвиток можна віднести до ендогенного фактора, фактора внутрішнього середовища, який змінюється не спонтанно, а внаслідок реалізації комплексу управлінських рішень, ефективність яких на етапі їх прийняття, природно, тільки прогнозується. В результаті формується нове внутрішнє середовище, яке потенційно сприяє стійкості, а його реальна стійкість може бути оцінена тільки в процесі функціонування [4].

Інакше кажучи, в управлінні інноваціями комплементарність проявляється у взаємодії інноваційних процесів, що протікають у внутрішньому та зовнішньому середовищі країни та у його економічній та соціальній направленості. Комплементарність може проявлятися за рахунок взаємодії внутрішніх і зовнішніх інститутів, економічних і соціальних, тобто найвищий ефект був досягнутий за рахунок зростаючого числа взаємодій з кожним наступним етапом функціонування системи.

Незважаючи на сучасну соціально орієнтовану політику держави, Україна в умовах тривалого трансформаційного періоду та кризових явищ стикнулася з проблемами інституційного розвитку. У першому десятилітті становлення країни, з направленістю на ринкову економіку, спостерігалася наявність певного соціально-деструктивного потенціалу інноваційного розвитку, який супроводжувався зниженням попиту на людські ресурси та відповідною руйнацією робочих місць [7]. У так званих економіках лібералізованих ринків, (як США), для якого також характерна жорстка конкуренція, принцип комплементарності реалізується через підтримку інноваційних продуктів, схильності до ризику та посилення конкуренції між різними інституціями [6]. В економіках більш жорсткого регулювання використовують компенсаторну роль інституцій в реалізації принципу комплементарності. Ця теорія більш поширена серед інституціоналістів, принцип комплементарності якої реалізується у вигляді компенсаторних ініціатив різних інституцій, які послаблюють надто корисливі інтереси приватних компаній. Компенсація як прояв комплементарності в узагальненому контексті розглядається як доповнення однієї інституції іншою: коли одна інституція не може регуляторно компенсувати дефіцит, цю функцію виконує інша інституція.

Але останнє можливе за умов розвинутої інституційної сфери. Тому вчені, які орієнтуються на споконвічне значення змісту інститутів та соціальних цінностей (Дж. Стігліц, Д. Родрік) [8, с. 7], підкреслюють практичне значення врахування ціннісно-інституційних обмежень при виборі шляху модернізації країн, що відстали у своєму розвитку, та ставлять під сумнів універсальну корисність стандартних рецептів МВФ щодо інституційних реформ [5, с. 118].

Тому беззастережне слідування світовим прикладам без урахування стану реальних соціально-економічних та інституційних структур певної держави не дасть позитивного результату від проведених реформ і впроваджених інновацій через відсутність комплементарних зв'язків [2, с. 150].

Інноваційний розвиток, окрім комплементарного зв'язку зовнішніх і внутрішніх інститутів, може мати розбіжності між ефективною (економічною) динамікою та негативною стороною з точки зору справедливого (соціального) розвитку. Оцінкою справедливості розподілу матеріальних благ у світовій практиці слугує індекс Джині, що не повною мірою розкриває дійсну диференціацію населення. Тобто для більшої адекватності дослідження комплементарної єдності ефективності та справедливості й за умов того, що вона значно відрізняється в різних країнах, необхідно встановити ціннісно-інституційні та динамічні умови коректності аналізу. А саме адекватний ступінь рівності, по-перше, залежить від ціннісно-інституційної основи економіки; по-друге, він складним чином залежить від фаз циклічного розвитку економіки. Оцінки нерівності як справедливої або несправедливої не можуть абстрагуватися від цих умов. Сьогодні українське суспільство вкрай гостро переживає соціальну несправедливість і нерівність. Як зазначає О. Макарова, 86 % українців вважають нерівність суттєвою, 60 % українців вважають, що уряд зобов'язаний, наскільки можливо, вирівнювати доходи людей, а 70 % виступають за те, щоб уряд контролював зарплати, ціни та доходи.

Міру соціальної справедливості можна визначити через характеристики нерівності, соціальної захищеності, бідності, доступу до соціальних послуг, рівня суспільної довіри і свободи, корумпованості суспільства. Справедливість має два виміри – позитивний і негативний. З боку позитивного виміру для кожного члена суспільства надається рівний доступ до отриманих благ у результаті діяльності господарчої системи. З боку негативного виміру справедливості накладення рівнозначного тягаря на кожного члена суспільства тих збитків, які несе країна під час економічного занепаду та політичних невдач.

Таким чином, для цілей концептуального обґрунтування стратегії формування та розвитку соціальної ринкової системи в Україні необхідно розглядати економічну ефективність і соціальну справедливість як спряжені сутності у контексті локальних і глобальних трансформацій [5, с. 119].

Значним інноваційним перетворенням в контексті комплементарності сприяє виникнення диспропорційної нерівності розвитку країн, що надає великий простір для різноманітних інституційних змін. Несправедливість, яку відчувають широкі маси населення, – це, в певному сенсі, інструмент еволюції соціальних форм. Нові зміни чи дисбаланс у рівності населення породжують нові соціально-економічні ризики, незадоволеність населення якістю життя у будь-яких його проявах стимулює до нових зрушень, інституційних трансформацій та покращення.

На комплементарність економічної ефективності та соціальну справедливість, окрім внутрішніх важелів, значною мірою впливають і світові глобалізаційні процеси.

Відповідність інституційного устрою та ефективність економічної системи впливають на конкурентоспроможність країни та її глобальний статус. Інституційні зрушення відбуваються у разі як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів: між державою та корпораціями; між державою та громадянським суспільством; у разі неспроможності держави протистояти глобальній залежності, жорсткій конкуренції та невідповідності внутрішніх норм і стандартів світовим.

Великий тиск на інноваційні зміни, іноді деструктивні, спричиняють корпорації, що вже вийшли за межі національних економік і переважають над ними. Інституціональна система національної економіки не в змозі підкоряти її, тому вона інтегрується до міжнародних інститутів з певними глобальними нормами та силою впливу. Тому соціальні ризики реформ, що орієнтуються на глобальні процеси, в умовах кризових явищ та нестійкого зростання в Україні можуть набувати критичного характеру. Обмеження припустимих соціальних ризиків ззовні повинно бути обов'язковим елементом національної стратегії інноваційного розвитку.

Значний вплив на справедливий (соціальний) розвиток чинять у довгостроковій перспективі так звані «соціальні ліфти»: якщо вони ефективні, то справедливість, економічна ефективність і стабільність якийсь час ідуть разом. Найбільш потужними соціальними ліфтами є якісна та доступна освіта, науково-дослідна та інноваційна складова господарчої системи, адекватний бюрократичний апарат. На початковому етапі залучення «соціальних ліфтів» в інституційній системі зміни відбуваються досить швидко і за допомогою інноваційного розвитку й інституційних реформ можлива пролонгація дії позитивного соціального ефекту на якість життя населення, а отже, і на економічну складову, але згодом вплив зменшується і знову з'являється незадоволеність суспільства, що як новий важіль запускає нові необхідні реформи.

На жаль, в Україні зазначені «соціальні ліфти» майже не працюють. Підтвердженням цьому є соціологічне опитування українців щодо успішності країни протягом 25 років самостійного життя, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва разом з Київським міжнародним інститутом соціології у серпні 2016 року [5]. Так, за 25 років успішними, на думку більшості населення, були перетворення лише у трьох сферах: формуванні української нації – 47 %, забезпеченні рівноправності чоловіків і жінок – 35 % та забезпеченні рівноправності національних меншин – 42 %. Всі інші складові: справедливого судочинства, боротьба з корупцією, економічний розвиток, охорона здоров'я, боротьба зі злочинністю, захист соціально вразливих груп, виявилися провальними. [5].

Це означає, що багато громадян не можуть повною мірою реалізувати свої професійні знання, знайти гідну роботу. Недостатньо реалізується потенціал людей, які мають менші здібності або обмежені фізичні можливості, тих, кому важко долучитись до стандартних умов праці та трудових відносин, відповідно комплементарний ефект присутній, але в зворотному напрямку, що гальмує можливість інноваційного розвитку.

Таких депривацій зазнає населення через надмірну диференціацію доходів. Якщо розмежувати населення за

децильними групами, відповідно до індексу Джині, то найменш забезпечене населення отримує найменші ефекти від впровадження «соціальних ліфтів», бо вони є недостатньо конкурентоспроможні, мають найменші можливості адаптації до кризового падіння їх доходів та зайнятості: в них відсутні фінансові амортизатори у вигляді збережень, їх людський капітал знецінюється дуже швидко, а попит на їхню працю в сучасних умовах є обмеженим. Так як диференціація доходів в Україні є суттєво вищою, ніж у Європі, то велика частка населення знаходиться за межею бідності. Відповідно значний розрив сприймається як несправедливість і слугує джерелом соціальної напруженості.

На етапі завершення виходу економіки з кризи іноді з'являються остаточні ефекти як запізнення позитивної динаміки доходів та зайнятості для соціальних аутсайдерів у результаті структурних і технологічних зрушень у більш жорстких інституційних умовах доступу до ринку праці, що вводяться для подолання негативного впливу тіньової зайнятості. Тому з точки зору забезпечення належної комплементарності, ефективності та соціальної справедливості боротьба з тіньовою економікою повинна мати характер не лише короткострокових жорстких заходів, а в першу чергу – довгострокової національної стратегії. Лише за рахунок системного підходу до регулювання макроекономічних процесів, соціальної політики та дій щодо виходу з тіні економіки є можливим гарантувати досягнення цілей сталого та тривалого інноваційного розвитку.

Трансляванням рівня соціальної справедливості та економічної ефективності є певний рівень довіри до загальної фінансової системи в таких її проявах, як банківська система, грошова одиниця, а також до корпорацій, як вагомого елемента у глобальній та внутрішньому просторі. В умовах грошово-кредитної нестабільності, високої інфляції та макрофінансових ризиків бідні групи населення втрачають набагато більше, ніж заможне населення. Дисбаланс на макроекономічному рівні призводить до перерозподілу тягаря суспільних втрат на бідні групи населення. Явище позамежної бідності є одним із найбільш небезпечних для суспільства проявів нерівності. Тому врахування соціальних ефектів відновлення макроекономічної стабільності є обов'язковою передумовою ефективної соціальної політики держави. Соціальна справедливість у довгостроковій перспективі чинить позитивний вплив на економічну ефективність, впливаючи на людський капітал, сприяючи його максимальному використанню та інноваційному розвитку.

Ще одним індикатором впливу економічної ефективності на соціальну справедливість є показники цінової стабільності, зайнятості та розвитку внутрішнього ринку. Зазначені показники є одними з головних напрямів державної політики, що чинять великий вплив на встановлення соціальної рівності. Економічне зростання зазвичай справляє позитивний вплив на ресурсні та фінансові можливості забезпечення соціальної справедливості, але присутня і небезпека, яка проявляється у соціальних ризиках, що можуть проявлятися. Всі ризики, які несе за собою економічне зростання, мають бути прораховані та зважені в державній політиці. Стрімкий розвиток супроводжується структурними та технологічними змінами, які порушують

рівновагу на ринку праці, підвищуючи безробіття та, відповідно, знижуючи доходи найменш конкурентоспроможних груп населення. Але, з іншого боку, досягнення стійкого економічного зростання та фінансової стабільності можливе за умови скорочення соціальних трансфертів, що спричиняє поглиблення нерівності у суспільстві. В умовах посилення тиску на Україну з боку зовнішніх кредиторів ці ризики можуть стати цілком реальними.

Справедливо буде зазначити, що на ефективність і справедливість виміру комплементарного розвитку впливають внутрішні та зовнішні фактори. Складові якості життя, такі як якісна і доступна освіта; здоров'я нації мають чітке визначення складових, що легко порівнюються з результатами інших країн, а значення цих складових як практичної реалізації принципу соціальної справедливості всередині країни суттєво знижується. Держава виглядає як менш справедлива внаслідок невідгідних для неї міжнародних порівнянь.

Довгострокова стратегія інноваційного розвитку соціальної ринкової економіки за умов комплементарного підходу повинна враховувати ті обмеження, які виникають з наявності негативних взаємних впливів економічної ефективності та соціальної справедливості. Можливі негативні впливи політики справедливого розвитку пов'язані з надмірною соціалізацією господарчої системи.

По-перше, справедливість як критерій у тенденції обмежує диференціацію доходів та через це може обмежувати стимули для конкуренції, ризиків та інновацій. Тому відрізок зростаючої економічної віддачі соціальної справедливості є відносно коротким, що держава повинна враховувати у своїй соціальній політиці.

По-друге, в умовах жорстких бюджетних обмежень справедливість частково може забезпечуватися за рахунок скорочення інвестицій, що матиме негативні довгострокові наслідки для зростання та підтримання макроекономічної рівноваги.

По-третє, намагання держави за будь-яку ціну забезпечити поточне зростання рівності може сприяти надмірному попиту та зростанню цін, що вже у середньостроковому періоді обертається великими соціальними втратами.

По-четверте, надмірна соціальна експансія держави може супроводжуватися звуженням повноважень домогосподарств і громадянського суспільства, несе ризики зростання державного боргу та скорочення поточних соціальних розривів за рахунок майбутнього добробуту та конкурентоспроможності країни й інновацій.

В ідеалі українська держава повинна намагатися досягнути: справедливої ефективності й ефективної справедливості; інституційної рівноваги, що забезпечується через інклюзивність соціально-економічного розвитку як усвідомлення зв'язку між результативністю економіки та якістю життя та особистою відповідальністю за досягнення такої результативності. Розуміння системної природи взаємних обмежень та впливів економічної ефективності та соціальної справедливості має бути покладено в основу національної стратегії інноваційного розвитку.

Висновок. Наявність складних нерозв'язаних проблем у розвитку нашої держави актуалізує дослідження комплементарного контексту інноваційного розвитку,

спрямованого на переосмислення ролі соціальної справедливості у вирішенні основних економічних завдань. Бо за комплементарного підходу економічна система зможе нарощувати властивості адаптивності, наступності, розвиваючи механізми самозбереження та набуватиме планомірного інноваційного розвитку з мультиплікативним ефектом.

Відповідно, якщо інноваційна модель розвитку України буде мати комплементарний ефект, як від економічної, так і соціальної складових країни, то у результаті появи і впровадження нової моделі мають значно повніше реалізуватися можливості попередніх моделей. Нова модель не просто буде доповнювати та поліпшувати функції керування інноваціями за рахунок використання нового фактора, але водночас стане певним механізмом розвитку можливостей всіх попередніх моделей для вдосконалення інноваційних процесів.

За логікою еволюції моделей інноваційного процесу і на основі комплементарного підходу можна припустити, що при переході від однієї моделі до іншої інноваційна активність українського бізнесу повинна зростати, що дасть можливість країні вийти на новий рівень економічного розвитку та соціальної справедливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородіна О. С. Принцип комплементарності в міждисциплінарних дослідженнях економіки. *Економіка і прогнозування*. 2015. № 2. С. 47–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2015_2_6
2. Бочарова Ю. Г. Механізм управління розвитком інноваційної інфраструктури України в умовах глобальної конкуренції. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. № 35. С. 147–153.
3. Липов В. В. Інституційна комплементарність: від моделі ринкової економіки до концепції множинності варіантів капіталізму. *Економічна теорія*. 2010. № 2. С. 47–61.
4. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: монографія. Київ: ІДСД ім. М. В. Птухи, 2015. 244 с.
5. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. URL: <http://dif.org.ua/article/ukraini-25-dosyagnennya-ta-porazki-gromadskadumka>.
6. Яременко О. Л. Суперечлива єдність економічної ефективності і соціальної справедливості як чинник функціонування та еволюції економічних систем // Реконструктивний економічний розвиток: основні напрями, ефективність і соціальна справедливість: монографічний збірник / за ред. В. М. Гейця, А. А. Гриценка. Київ: ІЕПр НАНУ, 2016. 240 с.
7. Berg A., Buffe E. F., Zanna L.-F. Robots, Growth, and Inequality. *Finance & Development*. 2016. Vol. 53. No. 3. P. 10–13.
8. Ostry J. D., Loungani P., Furceri D. Neoliberalism: Oversold? *Finance & Development*. 2016. Vol. 53. No. 2. P. 38–41.
9. Менгер К. Основы политической экономии // Австрийская школа политической экономии. М.: Экономика, 1992. 496 с.
10. Визер Ф. Теория общественной экономии // Австрийская школа политической экономии. М.: Экономика, 1992. 496 с.

REFERENCES

- Berg, A., Buffie, E. F., and Zanna, L.-F. "Robots, Growth, and Inequality". *Finance & Development*, vol. 53, no. 3 (2016): 10-13.
- Bocharova, Yu. H. "Mekhanizm upravlinnia rozvytkom innovatsiinoi infrastruktury Ukrainy v umovakh hlobalnoi konkurentsii" [The Mechanism of Management of Development of Innovative Infrastructure of Ukraine in the Conditions of Global Competition]. *Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Seriya : Ekonomichni nauky*, no. 35 (2018): 147-153.
- Borodina, O. S. "Pryntsyp komplementarnosti v mizhdystyplinarnykh doslidzhenniakh ekonomiky" [The Principle of Complementarity in Interdisciplinary Research in Economics]. *Ekonomika i prohozuvannia*. 2015. http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2015_2_6
- Fond «Demokratychni initsiatyvy» imeni Ilka Kucheriva. <http://dif.org.ua/article/ukraini-25-dosyagnennya-ta-porazky-gromadskadumka>
- Lypov, V. V. "Instytutsiina komplementarnist: vid modeli rynkovoï ekonomiky do kontseptsii mnozhynnosti variantiv kapitalizmu" [Institutional Complementarity: From the Market Economy Model to the Concept of Multiple Options for Capitalism]. *Ekonomichna teoriia*, no. 2 (2010): 47-61.
- Makarova, O. V. *Sotsialna polityka v Ukraini* [Social Policy in Ukraine]. Kyiv: IDSD im. M. V. Ptukhy, 2015.
- Menger, K. "Osnovy politicheskoy ekonomii" [Foundations of Political Economy]. In *Avstriyskaya shkola politicheskoy ekonomii*. Moscow: Ekonomika, 1992.
- Ostry, J. D., Loungani, P., and Furceri, D. "Neoliberalism: Oversold?" *Finance & Development*, vol. 53, no. 2 (2016): 38-41.
- Vizer, F. "Teoriya obshchestvennoy ekonomii" [The Theory of Social Economy]. In *Avstriyskaya shkola politicheskoy ekonomii*. Moscow: Ekonomika, 1992.
- Yaremenko, O. L. "Superechlyva yednist ekonomichnoi efektyvnosti i sotsialnoi spravedlyvosti yak chynnyk funktsionuvannia ta evoliutsii ekonomichnykh system" [Contradictory Unity of Economic Efficiency and Social Justice as a Factor in the Functioning and Evolution of Economic Systems]. In *Rekonstruktyvnyi ekonomichnyi rozvytok: osnovni napriamy, efektyvnist i sotsialna spravedlyvist*. Kyiv: IEP NANU, 2016.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2021 р.